

Συνέντευξη
με την κυρία Κλωντίνη Ξενίδου-Δέρβου,
υπεύθυνη της Βιβλιοθήκης Φυσικής και Πληροφορικής,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,
στην κα Εύα Σεμερτζάκη, συντάκτρια του περιοδικού ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Το παρόν τεύχος του περιοδικού ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ αναφέρεται στα ηλεκτρονικά περιοδικά και τη διαχείρισή τους στις βιβλιοθήκες. Για τη συνέντευξη του τεύχους επιλέξαμε να απευθυνθούμε στην κυρία Κλωντίνη Ξενίδου-Δέρβου, υπεύθυνη της Βιβλιοθήκης Φυσικής και Πληροφορικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ένα από τα πρόσωπα που αποτέλεσαν τον πυρήνα για τη δημιουργία της «Κοινοπραξίας των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών» ([Heal-Link](#)), με σημερινή ονομασία «Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών» και βιβλιοθηκονόμο που εμπλέκεται άμεσα με το θέμα από την έναρξή του έως σήμερα.

***ΕΣ.** Κυρία Ξενίδου-Δέρβου, ως πρωτεργάτρια της σύλληψης της ιδέας δημιουργίας της Κοινοπραξίας των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, σας παρακαλώ να περιγράψετε για τους αναγνώστες του ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ τί σας ώθησε να σκεφτείτε την ιδέα της κοινής σύμπραξης και πότε χρονολογείται αυτό;*

Κ.Ξ-Δ.:

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και ειδικά οι βιβλιοθήκες των ιδρυμάτων που έχουν σχολές Θετικών Επιστημών, Ιατρικής και Πολυτεχνείων είχαν πάντα πρόβλημα να καλύψουν το κόστος των συνδρομών των περιοδικών τους. Ο λόγος είναι ότι από το 1986 μέχρι το 1998 σύμφωνα με στοιχεία της ARL (Association of Research Libraries) το κόστος των επιστημονικών περιοδικών αυξήθηκε κατά 207% ενώ οι προϋπολογισμοί μας παρέμεναν οι ίδιοι. Τα περιοδικά των Θετικών Επιστημών είχαν το μεγαλύτερο κόστος και τις μεγαλύτερες ετήσιες αυξήσεις που έφθαναν μέχρι το 20%. Επίσης οι προϋπολογισμοί μας ήταν σε δραχμές, ενώ τα τιμολόγια σε ξένο συνάλλαγμα με αποτέλεσμα με τις διακυμάνσεις της ισοτιμίας οι προϋπολογισμοί μας να είναι ακόμη περισσότερο ελλειμματικοί. Έτσι από νωρίς υπήρχε μια άτυπη συνεργασία μεταξύ των συναδέλφων σε ιδρύματα με σχολές Θετικών Επιστημών και ιδιαίτερα με τα Πανεπιστήμια Κρήτης (κ. Σάσσα Τζεδάκη), Πατρών (κ. Κατερίνα Συνέλλη), Ιωαννίνων (κ. Γιώργος Ζάχος), Θεσσαλονίκης και Μακεδονίας (κ. Άννα Φράγκου). Το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας δεν έχει σχολή Θετικών Επιστημών αλλά με τη διευθύντρια της βιβλιοθήκης του Παν. Μακεδονίας, κ. Φράγκου, είχαμε πάντα στενή συνεργασία και συμμεριζόταν τους προβληματισμούς μας.

Στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ Ι, με πρωτοβουλία του τότε αντιπρύτανη του ΕΜΠ κ. Τσαμασφύρου, εκτός από τις κάθετες δράσεις των βιβλιοθηκών, χρηματοδοτήθηκε και μια οριζόντια πρόταση

με επιστημονικό υπεύθυνο τον καθηγητή του ΕΜΠ κ. Βασίλειο Παπάζογλου. Οι στόχοι της οριζόντιας αυτής δράσης ήταν:

- η δημιουργία Συλλογικού Καταλόγου των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών,
- μια μελέτη για το πρόβλημα του συνεχώς αυξανόμενου κόστους των επιστημονικών περιοδικών.
- η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων για διατριβές και διπλωματικές εργασίες των ελληνικών ιδρυμάτων,
- μελέτη για δυνατότητα κεντρικής εκπαίδευσης των βιβλιοθηκομόνων.

Τη μελέτη για τα περιοδικά ανέλαβε μια ομάδα με συντονιστή τον κ. Ζάχο με στόχο την συνεργασία στην αγορά των εντύπων περιοδικών. Ο αρχικός προβληματισμός ήταν αν κάποια ιδρύματα που είχαν «δυνατές» συλλογές σε συγκεκριμένες θεματικές κατηγορίες θα αναλάμβαναν να κρατήσουν αυτές τις συλλογές και οι υπόλοιπες βιβλιοθήκες να εξυπηρετούνται με διαδανεισμό ή αν κάθε ίδρυμα θα υιοθετούσε κάποιους τίτλους.

ΕΣ. Ποιοί ήταν οι άλλοι συνεργάτες σας στην αρχική ιδέα και ποιοί ήταν οι αρχικοί στόχοι της ομάδας σας;

Κ.Ξ-Δ.:

Μέλη της ομάδας εργασίας ήταν η υποφαινόμενη, η κ. Φράγκου, κ. Κορφιάτη (Παν. Πατρών), κ. Τζεδάκη και ο κ. Τσιμπόγλου εκ μέρους του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης.

Η ομάδα ανέλαβε τη μελέτη τον Οκτώβριο του 1997 και μετά από εξαντλητική έρευνα της διεθνούς βιβλιογραφίας, του Διαδικτύου αλλά και με επικοινωνία και προσωπική επαφή με οργανισμούς και άτομα ολοκλήρωσε τη μελέτη της τον Δεκέμβριο του 1997.

Το ίδιο χρόνο έτρεχε και η κάθετη δράση του ΑΠΘ στα πλαίσια της οποίας υπήρχε πακέτο εργασίας για εκπαίδευση του προσωπικού των βιβλιοθηκών. Μέσω αυτού του πακέτου προσκλήθηκε για παρουσίαση και συνεργασία με τη ομάδα ο κ. Don Tolliver, Dean of Libraries, University of Cincinnati, μέλος του governing board του Ohiolink της αρχαιότερης και μια από της μεγαλύτερες, για την εποχή, κοινοπραξίας βιβλιοθηκών των ΗΠΑ. Η συνεργασία με τον κ. Tolliver και η ενημέρωση για τη λειτουργία του Ohiolink στάθηκε ουσιαστική για τα αποτελέσματα της ομάδας.

Με βάση τα πορίσματα της μελέτης δημιουργήθηκαν τα παρακάτω πακέτα εργασίας που συμπεριλήφθηκαν στο Τεχνικό Δελτίο του έργου:

ΠΕ 1. Μελέτη μεθοδολογίας υλοποίησης της δράσης,

ΠΕ 2. Καθορισμός εργαλείου συλλογικού καταλόγου περιοδικών,

ΠΕ 3. Λεπτομερείς προδιαγραφές για το συλλογικό κατάλογο περιοδικών,

ΠΕ 4. Προετοιμασία βιβλιογραφικών στοιχείων περιοδικών,

ΠΕ 5.1. Προμήθεια εξοπλισμού και λογισμικού εφαρμογής Conspectus - Πρόσληψη και εκπαίδευση προσωπικού,

ΠΕ 8. Συλλογική πρόσβαση σε ηλεκτρονικά περιοδικά και βάσεις δεδομένων.

Η ομάδα του τελευταίου πακέτου εργασίας μετεξελήχθη σε Μόνιμη Επιτροπή Περιοδικών του ΣΕΑΒ (Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Περιοδικών) και λειτουργεί ως σήμερα.

ΕΣ. Γνωρίζουμε ότι η Κοινοπραξία βασίστηκε σε επιστημονικά δεδομένα και στήθηκε μετά από διερεύνηση κανόνων, προτύπων, λογισμικού και εμπειριών από το εξωτερικό. Ποιό ήταν το υπόβαθρο και οι απαρχές της συνεργασίας αυτής;

Κ.Ξ-Δ.:

Η μεθοδολογία που προτάθηκε για την καταγραφή και αξιολόγηση των συλλογών των περιοδικών ήταν η μέθοδος Conspectus. Η μέθοδος Conspectus είναι μια επιστημονική μέθοδος για την εκτίμηση των συλλογών με σκοπό τη διευκόλυνση των διαδικασιών συντονισμένης ανάπτυξης των συλλογών αυτών. Το συντονισμό των εργασιών ανέλαβε η κ. Φράγκου και η μεθοδολογία εφαρμόστηκε σε βιβλιοθήκες 5 ιδρυμάτων που έχουν σχολές Θετικών Επιστημών. Η γενική διαπίστωση της μελέτης ήταν ότι οι συλλογές των περιοδικών στις συγκεκριμένες κατηγορίες δεν ήταν επαρκείς να καλύψουν ούτε τις βασικές ανάγκες όλων των εκπαιδευτικών και ερευνητικών ενδιαφερόντων των τμημάτων υπό μελέτη. Αναλυτικότερα στοιχεία για τη μελέτη αυτή μπορεί να βρει κανείς στο άρθρο «Αποτελέσματα της εφαρμογής της μεθόδου Conspectus στις συλλογές περιοδικών των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών» στα πρακτικά του 9^{ου} Συνεδρίου των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

ΕΣ. Πώς υλοποιήθηκε η απόφαση που πήρατε για την αγορά ηλεκτρονικών περιοδικών και ποιά στάδια ακολουθήσατε;

Κ.Ξ-Δ.:

Το 1997 ορισμένα πανεπιστήμια είχαν συσσωρεύσει μεγάλα χρέη στις συνδρομές των περιοδικών τους και αναγκάστηκαν να προχωρήσουν με δραστικές περικοπές τίτλων. Για παράδειγμα η βιβλιοθήκη των Τμημάτων Φυσικής και Πληροφορικής του ΑΠΘ είχε 200 συνδρομές και δεν ήταν επαρκείς να καλύψουν όλα τα ερευνητικά ενδιαφέροντα των τομέων των δύο τμημάτων και αναγκάστηκε να μειώσει τις συνδρομές της για το 1998 σε 54.

Από τη μελέτη που έγινε με τη συγκέντρωση των συνδρομών των περιοδικών όλων των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών διαπιστώσαμε ότι οι συλλογές ελάχιστων πανεπιστημίων ήταν σημαντικές ενώ οι συλλογές περιοδικών των ΤΕΙ ήταν σχεδόν ανύπαρκτες. Επίσης διαπιστώσαμε ότι οι περισσότερες συνδρομές και το μεγαλύτερο συνολικό κόστος (by far) ήταν στον εκδοτικό οίκο Elsevier. Αποφασίσαμε ορισμένα πανεπιστήμια που ανέφερα και προηγουμένως να προχωρήσουμε σε διαπραγματεύσεις με τον Elsevier για την αγορά πέραν των εντύπων συνδρομών μας και σε πρόσβαση στα ηλεκτρονικά περιοδικά τουλάχιστον στους τίτλους που είχαμε συνολικά με κάλυψη του κόστους από τα ίδια τα ιδρύματα. Τελικά στις 20

Δεκεμβρίου του 2008 ο κ. Παπάζογλου σε συνάντηση στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας υπέγραψε την πρώτη σύμβαση για πρόσβαση στο σύνολο των περιοδικών του Elsevier (1.200 το 1998). Τα ιδρύματα που συμμετείχαν ήταν: Α.Π.Θ., Πανεπιστήμιο Κρήτης, Πατρών, Μακεδονίας, Ιωαννίνων, Θεσσαλίας, Ε.Μ.Π. και Πολυτεχνείο Κρήτης. Η σύμβαση ήταν Ζετής (1999-2001) με την υποχρέωση των ιδρυμάτων να κρατήσουν τις έντυπες συνδρομές τους στον Elsevier και με ένα επιπλέον κόστος να έχουν όλα τα ιδρύματα πρόσβαση στο σύνολο των περιοδικών του Elsevier.

ΕΣ. Ποιά ήταν τα βήματα για τη δημιουργία της κοινοπραξίας;

Κ.Ξ-Δ.:

Μέσα στους πρώτους μήνες του 1999 το σύνολο των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων ζήτησε να συμμετέχει στη συμφωνία με τον Elsevier, με αποτέλεσμα το κόστος για την πρόσβαση στα ηλεκτρονικά περιοδικά να καλυφθεί από το έργο της Οριζόντιας δράσης με αναμόρφωση του Τεχνικού Δελτίου και οι μετέπειτα διαπραγματεύσεις να γίνουν για το σύνολο των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων της χώρας. Μέσα στο 1999 υπογράφηκαν συμφωνίες με την OCLC για 12 βάσεις δεδομένων, και τους εκδότες Springer, Academic Press, Kluwer, MCB, και Wilson, με αποτέλεσμα η ακαδημαϊκή κοινότητα να έχει πρόσβαση σε 3.500 επιστημονικά περιοδικά.

ΕΣ. Θεωρώ ότι η απόφαση για την από κοινού αγορά περιοδικών ήταν ριζοσπαστική για την εποχή της, με δεδομένο ότι στην Ελλάδα δεν έχουμε πολλά παραδείγματα συνεργατικών σχημάτων και ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1990 οι βιβλιοθήκες άρχισαν να εκσυγχρονίζονται και ιδιαίτερα οι ακαδημαϊκές. Πώς αντιμετωπίστηκε η απόφαση αυτή από το ακαδημαϊκό κοινό και από τους αρμόδιους υπηρεσιακούς παράγοντες;

Κ.Ξ-Δ.:

Με δεδομένο ότι δεν έγινε καμιά διαφήμιση του HEAL-Link πέραν της ιστοσελίδας που δημιουργήθηκε άμεσα από τα στατιστικά χρήσης φαίνεται ότι από στόμα σε στόμα διαδόθηκαν οι υπηρεσίες του HEAL-Link με αποτέλεσμα η χρήση να αυξάνεται εντυπωσιακά με το πέρασμα του χρόνου.

ΕΣ. Χρησιμοποιήσατε την εμπειρία άλλων από το εξωτερικό που είχαν ήδη συνάψει κοινοπρακτικά σχήματα. Στην Ελλάδα η Heal-Link ήταν η πρώτη κοινοπραξία του είδους της. Ποιά ήταν τα προβλήματα, οι δυσκολίες αλλά και οι προκλήσεις που αντιμετωπίσατε;

Κ.Ξ-Δ.:

Μέσω του Dr. David Kohl που έκανε παρουσίαση για το Ohiolink κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών το 1998 στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, γίναμε μέλη της ICOLC (International Coalition of Library of Library Consortia) που λειτουργούσε ήδη μερικά χρόνια στις ΗΠΑ οργανώνοντας δύο συνέδρια το χρόνο στις ΗΠΑ. Από το 1999

οργανώνονται ένα συνέδριο στις ΗΠΑ την άνοιξη κάθε χρόνου και ένα στην Ευρώπη κάθε φθινόπωρο. Τα συνέδρια απευθύνονται μόνο στους εκπροσώπους των κοινοπραξιών ανά τον κόσμο. Μέσα από τις γνωριμίες με εκπροσώπους άλλων κοινοπραξιών και την ανταλλαγή απόψεων μέσω του listserv της ICOLC έχουμε πολύτιμη ανταλλαγή πληροφοριών σε θέματα που μας απασχολούν.

Παρόλη την εμπειρία που έχουμε αποκτήσει τα τελευταία 10 χρόνια, οι διαπραγματεύσεις παραμένουν μια δύσκολη και ψυχοφθόρα διαδικασία και απαιτεί πολύ καλή προετοιμασία και πληροφόρηση για να υπάρχει επιτυχές αποτέλεσμα στους οικονομικούς όρους των συμφωνιών. Πέρα όμως από το οικονομικό μέρος είναι και το νομικό μέρος των συμβάσεων. Σε αυτό το μέρος παρόλη τη μελέτη που κάναμε, ζητήσαμε τη βοήθεια της κ. Emmanuela Gianarra (copyright lawyer) που υπήρξε η πρώτη πρόεδρος της EBLIDA και έχει βραβευτεί για το έργο της για τις βιβλιοθήκες. Για τις συμβάσεις της πρώτης Ζετίας, είχαμε υποδείξεις της για τις συμβάσεις που υπεγράφησαν. Εκείνη την εποχή ακόμη και για τους μεγάλους εκδότες τα ηλεκτρονικά περιοδικά και οι συμβάσεις με κοινοπραξίες ήταν terra incognita, με αποτέλεσμα να πρέπει να γίνει μεγάλη προσπάθεια για να εξασφαλισθούν ευνοϊκοί όροι για τις βιβλιοθήκες. Σήμερα τα πράγματα έχουν εξομαλυνθεί και οι όροι των συμβάσεων στην πλειοψηφία τους είναι καθιερωμένοι διεθνώς.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζαμε και αντιμετωπίζουμε ακόμη και σήμερα είναι η χρηματοδότηση. Παρόλο που έχουν περάσει 10 χρόνια λειτουργίας του ΣΕΑΒ, όσον αφορά τη δράση των ηλεκτρονικών περιοδικών, κάθε τριετία είναι εξαιρετικά δύσκολο να εξασφαλισθεί η χρηματοδότηση. Αρκεί να αναφέρω ότι οι συμβάσεις με 18 εκδότες έληξαν στις 31-12-2008 και δεν έχουν ακόμη ανανεωθεί για την τριετία 2009-2011. Παρόλο που κατά τη διάρκεια του τελευταίου Συνεδρίου των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών το ΥΠΕΠΘ δια του εκπροσώπου του, του ειδικού γραμματέα κ. Πανδρεμένου δεσμεύτηκε για τη συνέχιση της χρηματοδότησης των συμβάσεων των ηλεκτρονικών περιοδικών, ακόμη το ΥΠΕΠΘ δεν έχει εγκρίνει το αντίστοιχο κονδύλι, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να υπογράψει ο κ. Παπάζογλου τις συμβάσεις. Αυτή τη στιγμή υπάρχει φόβος να χάσουμε ό,τι κερδίσαμε τα τελευταία 10 χρόνια.

ΕΣ. Ποιά ήταν τα οφέλη από την κοινοπραξία, αναπολώντας τις απαρχές της; Τί θα θέλατε να βελτιώσετε και τί να αλλάξετε;

Κ.Ξ-Δ.:

Νομίζω ότι τα οφέλη είναι προφανή. Όλα τα δημόσια ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας, τα ερευνητικά ιδρύματα της ΓΓΕΤ, τα δημόσια πανεπιστήμια της Κύπρου, η Εθνική Βιβλιοθήκη, η Βιβλιοθήκη της Βουλής, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, η Ακαδημία Αθηνών και το ΕΘΙΑΓΕ έχουν πρόσβαση μέσω της ιστοσελίδας του HEAL-Link σε 13.500 επιστημονικά περιοδικά εκ

των οποίων τα 11.500 μέσω συμβάσεων και 2.000 ανοιχτής πρόσβασης, σε περίπου 50.000 ηλεκτρονικά βιβλία και σειρές βιβλίων, με ένα αριθμό βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων.

Το βασικό που θα θέλαμε να αλλάξει είναι η εξασφάλιση της χρηματοδότησης. Να μην χρειάζεται τόσος αγώνας μηνών, άγχος και πίεση μέχρι να εξασφαλισθεί κάθε τριετία η χρηματοδότηση.

ΕΣ. Ποιά ήταν τα παράλληλα έργα οριζόντιας δράσης που «έτρεχαν» την ίδια περίοδο της έναρξης της ακμής των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών με τη χρηματοδότηση των ΕΠΕΑΕΚ;

Κ.Ξ-Δ.:

- Ο Συλλογικός Κατάλογος των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών στο ΕΜΠ,
- Η ΜΟΠΑΒ (Μονάδα Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών) στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων που συγκεντρώνει τα ετήσια στατιστικά στοιχεία και εκδίδει οδηγούς με πρότυπα,
- Το σύστημα ARTEMIS, μια βάση με διδακτορικές και διπλωματικές εργασίες.

ΕΣ. Με ποιούς εκδοτικούς οίκους, με ποιές θεματικές ενότητες και ποιός ήταν ο αρχικός αριθμός ηλεκτρονικών περιοδικών που αγοράσατε πιλοτικά. Ποιές αποφάσεις πήρατε για την τύχη των αντίστοιχων έντυπων σειρών περιοδικών και για τη συνέχιση της έντυπης συνδρομής ή της ακύρωσής της;

Κ.Ξ-Δ.:

Οι εκδοτικοί οίκοι με τους οποίους υπεγράφησαν συμβάσεις το 1999 είναι οι: Elsevier, Springer, MCB (μετονομάστηκε σε Emerald), Academic Press (συγχωνεύτηκε με τον Elsevier), Kluwer (συγχωνεύτηκε με τον Springer), γιατί καλύπτουν ένα μεγάλο αριθμό περιοδικών σε θετικές, τεχνολογικές, ιατρικές και βιολογικές επιστήμες. Τα περιοδικά των επιστημών αυτών είναι που επιβάρυναν με το μεγάλο κόστος τους προϋπολογισμούς των βιβλιοθηκών. Επίσης υπεγράφησαν μέσα στο ίδιο έτος συμβάσεις με την OCLC για 12 βάσεις δεδομένων γενικότερου ενδιαφέροντος και με το διαθέτη Wilson για τη βάση πλήρους κειμένου OMNI Mega File για να καλυφθούν και θεματικές κατηγορίες σε ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες. Όπως ανέφερα και παραπάνω τα πρώτα έτη τα ιδρύματα ήταν υποχρεωμένα να κρατήσουν τις έντυπες συνδρομές τους. Μετά την παρέλευση της πρώτης τριετίας όμως ένας μεγάλος αριθμός ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών είχε συσσωρεύσει χρέη και αδυνατούσε να εξακολουθήσει τις συνδρομές που είχε τότε.

Στη συνεδρίαση της Διοικούσας Επιτροπής της Οριζόντιας Δράσης στις 25-6-2002 αποφασίστηκε με τη σύμφωνη σχετική απόφαση της 39^{ης} Συνόδου Πρυτάνεων, η διακοπή των έντυπων συνδρομών των ιδρυμάτων σε όσους εκδότες υπογράφονται συμβάσεις και η

αποστολή ενός αντιτύπου των συνδρομών των εκδοτών αυτών για αρχειακούς λόγους στο Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης. Την ίδια χρονική περίοδο σε συνάντηση στο ΥΠΕΘ αποφασίστηκε η χρηματοδότηση των συνδρομών των ηλεκτρονικών περιοδικών από τις δημόσιες επενδύσεις του ΥΠΕΠΘ.

ΕΣ. *Κυρία Ξενίδου-Δέρβου, πείτε μας για κάποια ενδεικτικά στατιστικά χρήσης των περιοδικών και πώς διαμορφώθηκαν από την έναρξη της κοινοπραξίας μέχρι σήμερα. Η ανάλυση των στατιστικών στοιχείων σας βοήθησε να αυξήσετε ή να τροποποιήσετε τον αριθμό των συνδρομών των ηλεκτρονικών περιοδικών;*

Κ.Ξ-Δ.:

Η κ. Σάσσα Τζεδάκη συλλέγει συστηματικά από το 1999 τα στατιστικά χρήσης για μελέτη από την Μόνιμη Επιτροπή Περιοδικών. Επίσης κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια του συνεδρίου των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών κάνει παρουσίαση των ετησίων στατιστικών και σύγκριση με τα προηγούμενα έτη, από όπου βγαίνουν χρήσιμα συμπεράσματα. Επειδή η επιλογή των εκδότων με τους οποίους ο HEAL-Link έχει συμβάσεις γίνεται με πολύ προσοχή ως προς το περιεχόμενο, τη συμφερότερη τιμή, και τους όρους πρόσβασης μέχρι τώρα δεν έχει παραστεί ανάγκη να διακόψουμε κάποια σύμβαση. Το 2003 με την κατάργηση των εντύπων συνδρομών, οι συμβάσεις επεκτάθηκαν σε μεγαλύτερο αριθμό εκδοτών καθώς αυξήθηκε ο αριθμός των ηλεκτρονικών περιοδικών που ήταν πλέον διαθέσιμα. Σήμερα ο αριθμός των ηλεκτρονικών περιοδικών που είναι διαθέσιμα στην ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα της Ελλάδας ανέρχεται σε 11.500. Μαζί με τα περιοδικά ανοιχτής πρόσβασης που είναι διαθέσιμα μέσω της ιστοσελίδας του HEAL-Link ο αριθμός ανέρχεται σε 13.500 που αντιστοιχεί στο 56.25% της παγκόσμιας παραγωγής επιστημονικών (peer reviewed) περιοδικών. Επίσης δίνεται πρόσβαση σε λεξικά, εγκυκλοπαίδειες και ηλεκτρονικά βιβλία.

ΕΣ. *Πώς δημοσιοποιήσατε το έργο αυτό και πώς το προωθήσατε, έτσι ώστε να έχει σήμερα πανελλαδική, αλλά και διεθνή απήχηση;*

Κ.Ξ-Δ.:

Σε προηγούμενη ερώτηση σας ανέφερα την International Coalition of Library Consortia (ICOLC). Στο πρώτο ευρωπαϊκό συνέδριο της ICOLC στο Πανεπιστήμιο του Cranfield της Αγγλίας, τον Δεκέμβριο του 1999 ο HEAL-Link προσκλήθηκε για παρουσίαση μια που ήμασταν μια από τις πρώτες κοινοπραξίες για πρόσβαση σε ηλεκτρονικό υλικό στην Ευρώπη και η πρώτη που έκανε συμβάσεις για το σύνολο των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων μιας χώρας. Έτσι μου δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσω υπεύθυνους κοινοπραξιών από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Μέσα από τη συμμετοχή αυτή δημιουργήθηκε ενδιαφέρον για τον HEAL-Link με αποτέλεσμα να προσκληθεί να παρουσιάσει το έργο του σε μια σειρά από χώρες όπως Πορτογαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Αγγλία, μέχρι τη Μόσχα, την Άγκυρα και την Ιερουσαλήμ στο συνέδριο της IFLA. Από τότε μέχρι σήμερα ο HEAL-link συμμετέχει ενεργά στα ευρωπαϊκά συνέδρια της

ICOLC. Μάλιστα τον Οκτώβριο του 2002 οργάνωσε και φιλοξένησε το ευρωπαϊκό συνέδριο του ICOLC στη Χαλκιδική. Το ενδιαφέρον μεγάλωσε όταν το 2003 ο HEAL-Link ήταν η πρώτη ευρωπαϊκή κοινοπραξία και από τις πρώτες διεθνώς που κατήργησε τα έντυπα και μετέβη σε ηλεκτρονική μόνο πρόσβαση. Για να αναπτυχθεί στενότερη συνεργασία μεταξύ των κοινοπραξιών βιβλιοθηκών της Νοτίου Ευρώπης που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα, με πρωτοβουλία του HEAL-Link οργανώθηκε τον Οκτώβριο του 2001 στη Θεσσαλονίκη συνάντηση εκπροσώπων των κοινοπραξιών και δημιουργήθηκε το SELL (Southern European Libraries Link). Από τότε καθιερώθηκε η ετήσια συνάντηση των εκπροσώπων των κοινοπραξιών των χωρών Πορταγαλίας, Ισπανίας, Ιταλίας, Ελλάδας και Τουρκίας. Μέσω του SELL οι χώρες της Νότιας Ευρώπης παρουσιάζουν ένα κοινό μέτωπο σε θέματα πρόσβασης σε ηλεκτρονικές πηγές και επίλυσης γενικότερων θεμάτων προκύπτουν.

ΕΣ. Η Κοινοπραξία μετεξελίχθηκε σε ΣΕΑΒ. Ποιά είναι η διαφορά μεταξύ των δύο σχημάτων και ποιά είναι η σημερινή οργανωτική δομή της;

Κ.Ξ-Δ.:

Η κοινοπραξία ξεκίνησε ως έργο ΕΠΕΑΕΚ της οριζόντιας δράσης. Με τη λήξη των έργων ΕΠΕΑΕΚ η κοινοπραξία έπρεπε να πάρει κάποιου είδους νομική μορφή. Μετά από προσπάθειες ετών της Μόνιμης Επιτροπής Περιοδικών και του Προέδρου κ. Παπάζογλου δημοσιεύτηκε στις 17-10-2005 ο νόμος 3404 που καθιερώνει την κοινοπραξία ως Σύνδεσμο. Ο Σύνδεσμος διοικείται από τον Πρόεδρο και το εξαμελές Διοικητικό Συμβούλιο και τη Γενική Συνέλευση που αποτελείται από εκπροσώπους όλων των συμμετεχόντων ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση.

ΕΣ. Έχει γίνει πολύς λόγος για πρόσβαση ή κατοχή του ηλεκτρονικού περιεχομένου. Ποιά θεωρείτε ότι είναι η επικρατούσα άποψη σήμερα;

Κ.Ξ-Δ.:

Αν εξετάσει κανείς τη διεθνή κατάσταση οι κοινοπραξίες που φορτώνουν τοπικά το περιεχόμενο των ηλεκτρονικών περιοδικών είναι ελάχιστες. Για μία χώρα στο μέγεθος της Ελλάδος και με τις τρέχουσες οικονομικές δυνατότητες δεν είναι δυνατή αυτή η επιλογή. Εκτός τούτου οι ιστοσελίδες των εκδοτών παρέχουν πολλές λειτουργικότητες που δεν μπορούν να προσφερθούν σε τοπικές εγκαταστάσεις.

ΕΣ. Θεωρείτε ότι οι βιβλιοθήκες κινδυνεύουν να χάσουν το ηλεκτρονικό περιεχόμενο των περιοδικών που αγοράζουν με συνδρομές, όταν ακυρώσουν τις συνδρομές αυτές και ποιά μέτρα πρόληψης του κινδύνου αυτού νομίζετε ότι πρέπει να ληφθούν;

Κ.Ξ-Δ.:

Όλες οι συμβάσεις που έχουν υπογραφεί εξασφαλίζουν αρχειακή πρόσβαση στα περιοδικά που περιλαμβάνονται στην σύμβαση για τα χρόνια για τα οποία έχει πληρωθεί συνδρομή. Η

αρχαιακή πρόσβαση διασφαλίζεται με σχετικούς όρους που περιλαμβάνονται στις συμβάσεις. Η ύπαρξη όρου που να εξασφαλίζει πρόσβαση στα έτη αυτά είναι απαραίτητη για την υπογραφή της σύμβασης. Πέρα όμως από αυτό από πολύ νωρίς (1999) υπεγράφη σύμβαση με την OCLC για την υπηρεσία Electronic Collections Online (ECO), η οποία μας διασφαλίζει την αρχαιακή πρόσβαση στους τίτλους περιοδικών. Μας αρκεί η OCLC να έχει επίσης υπογράψει συμφωνίες που να της επιτρέπουν να προσφέρει αρχαιακή πρόσβαση στους συνδρομητές της υπηρεσίας ECO. Παρακολουθούμε πολύ στενά τις εξελίξεις διεθνώς και σε αυτό το θέμα και έτσι μόλις δημιουργήθηκε ο οργανισμός Portico (www.portico.org) που έχει ως στόχο διατήρηση των ηλεκτρονικών επιστημονικών δημοσιεύσεων για τους μελλοντικούς επιστήμονες, ο HEAL-Link ήταν από τις πρώτες κοινοπραξίες διεθνώς που υπέγραψαν σύμβαση με τον Portico (σε συνδυασμό με την OCLC/ECO) για τη διατήρηση και δυνατότητα μελλοντικής πρόσβασης στις ηλεκτρονικές συνδρομές μας. Με τις συμφωνίες των ECO και Portico η πρόσβαση στην πλειοψηφία των ηλεκτρονικών περιοδικών είναι εξασφαλισμένη, πέρα από τις εγγυήσεις συνεχούς πρόσβασης που δίνουν οι ίδιοι οι εκδότες μέσα από τις συμβάσεις τους.

ΕΣ. Έχετε αποκτήσει τεράστια εμπειρία κατά το διάστημα αυτό με διαπραγματεύσεις με εκδότες. Ποιά σημεία θα συνιστούσατε στους βιβλιοθηκονόμους να προσέξουν, ώστε να διασφαλίσουν την ορθή πρόσβαση, αλλά και να εξυπηρετήσουν τους χρήστες με τον καλύτερο δυνατό τρόπο;

Κ.Ξ-Δ.:

Στην ιστοσελίδα <http://www.library.yale.edu/~license/national-license-init.shtml> μπορούν να βρουν υποδείγματα συμβάσεων έτσι ώστε να ξέρουν ποιοι όροι είναι απαραίτητοι σε μια σύμβαση. Ενδεικτικά να αναφέρω μόνο μερικά σημεία:

- Να δίνεται δυνατότητα πρόσβασης όχι μόνο στους εξουσιοδοτημένους χρήστες, αλλά από τις εγκαταστάσεις των Βιβλιοθηκών και σε walk-in περιστασιακούς χρήστες,
- Να δίνεται δυνατότητα διαδανεισμού σε βιβλιοθήκες εντός Ελλάδος,
- Να επιτρέπεται η χρήση υλικού σε ηλεκτρονικά μαθήματα που παρέχονται σε εξουσιοδοτημένους χρήστες,
- Να εξασφαλίζεται η αρχαιακή πρόσβαση μετά τη λήξη των συμβάσεων,
- Να δίνουν προσοχή ποιας χώρας το δικαίω διέπει τη σύμβαση, σε περίπτωση που προκύψουν προβλήματα.

ΕΣ. Από την εμπειρία σας θεωρείτε ότι θα μπορούσαν ή θα έπρεπε να συνάψουν κοινοπραξίες και άλλα είδη βιβλιοθηκών, π.χ. ειδικές όμοιες θεματικά βιβλιοθήκες, δημόσιες, για την αγορά ηλεκτρονικών περιοδικών;

Κ.Ξ-Δ.:

Ήδη ο ΣΕΑΒ (με συντονιστή το Πανεπιστήμιο Πατρών) διαπραγματεύεται πρόσβαση σε ηλεκτρονικό υλικό (κυρίως βάσεις δεδομένων – όχι απαραίτητα πλήρους κειμένου) για ομάδες βιβλιοθηκών που έχουν συγκεκριμένα ενδιαφέροντα και μπορούν να καλύψουν το κόστος από τον προϋπολογισμό τους.

Η ελληνική αγορά είναι πολύ μικρή για να υπάρξουν και άλλες κοινοπραξίες. Η Μόνιμη Επιτροπή Περιοδικών έχει κάνει πολλές προσπάθειες (και διαπραγματεύσεις με εκδότες) για να ενταχθούν οι νοσοκομειακές βιβλιοθήκες στον ΣΕΑΒ, αλλά δυστυχώς του Υπουργείου Υγείας δεν έχει δεσμευτεί για την κάλυψη του απαιτούμενου προϋπολογισμού, γεγονός που καθιστά αδύνατη την επέκταση των συμβάσεων και στις νοσοκομειακές βιβλιοθήκες. Το κόστος συμμετοχής είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα για δημόσιους οργανισμούς που θέλουν να ενταχθούν στον ΣΕΑΒ. Όσον αφορά τις δημόσιες βιβλιοθήκες, το υλικό του HEAL-Link είναι επιστημονικό και εξειδικευμένο, οπότε και έχει περιορισμένο ενδιαφέρον για τις δημόσιες βιβλιοθήκες. Άλλωστε παραρτήματα πανεπιστημίων ή ΤΕΙ υπάρχουν στις περισσότερες πόλεις της Ελλάδας σήμερα για να εξυπηρετήσουν τυχόν ανάγκες του τοπικού πληθυσμού σε επιστημονικό υλικό. Από τη στιγμή που οι συμβάσεις μας με τους εκδότες επιτρέπουν την πρόσβαση στους περιστασιακούς χρήστες των βιβλιοθηκών, οποιοσδήποτε χρήστης σε οποιαδήποτε πόλη της Ελλάδας που διαθέτει κάποιο ακαδημαϊκό ίδρυμα ή παράρτημα του, αποκτά πρόσβαση στο υλικό του HEAL-Link, εφόσον επισκεφτεί τη βιβλιοθήκη του ιδρύματος ή παραρτήματος. Δυστυχώς το κόστος πρόσβασης σε γενικότερου ενδιαφέροντος περιοδικά, π.χ. Scientific American, Science, Nature, Economist κ.ά. είναι απαγορευτικά για τον HEAL-Link .\$.

ΕΣ. Γνωρίζω ότι και άλλες βιβλιοθήκες θα επιθυμούσαν να ενταχθούν στον ΣΕΑΒ για να έχουν πρόσβαση στα ηλεκτρονικά περιοδικά. Έχει προβλεφθεί η επέκταση του αριθμού των μελών για να περιλάβει και άλλες βιβλιοθήκες εκτός από τις ακαδημαϊκές;

Κ.Ξ-Δ.:

Ο νόμος 3404/2005 προβλέπει τη συμμετοχή και άλλων οργανισμών στον HEAL-Link. Η βασικότερη δυσκολία είναι ότι μέχρι τώρα ο ΣΕΑΒ αντιμετώπισε προβλήματα στις σχέσεις του με τους ελάχιστους ελληνικούς οργανισμούς που δέχθηκε ως συνεργαζόμενα μέλη του. Δηλαδή οι οργανισμοί αυτοί δεν εκπληρώνουν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα. Για το λόγο αυτό ο ΣΕΑΒ διστάζει να δεχθεί περισσότερα μέλη. Πάντως σύμφωνα με το καταστατικό του HEAL-Link μπορούν και άλλοι φορείς του δημοσίου ή μη κερδοσκοπικοί φορείς να συμμετάσχουν ως συνεργαζόμενα μέλη.

ΕΣ. Ένα έργο τεράστιας σημασίας για την ερευνητική και ακαδημαϊκή κοινότητα θα πρέπει να έχει εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά του και κυρίως στον οικονομικό τομέα, αλλά και την εξασφάλιση ανθρωπίνων πόρων που θα υλοποιούν και θα συντηρούν το έργο. Πώς έχει εξασφαλιστεί το μέλλον του ΣΕΑΒ;

Κ.Ξ-Δ.:

Το μέλλον του HEAL-Link όχι απλώς δεν έχει εξασφαλισθεί αλλά κινδυνεύει άμεσα. Οι συμβάσεις με τους εκδότες έληξαν στις 31-12-2008 με εξαίρεση τριών από αυτούς (Elsevier, Springer και Wiley των οποίων οι συμβάσεις λήγουν στις 31-12-2009) και μέχρι σήμερα δεν έχουν ανανεωθεί. Ο λόγος είναι ότι το ΥΠΕΠΘ παρόλο ότι δεσμεύτηκε δημοσίως κατά τη διάρκεια του Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών στα Ιωάννινα να χρηματοδοτήσει τις συνδρομές του HEAL-Link για την επόμενη τριετία και ενώ έχει ήδη κατατεθεί τεχνικό δελτίο στο τέλος του προηγούμενου έτους, δεν έχει εγκρίνει ακόμη τον προϋπολογισμό του HEAL-Link για την τριετία 2009-2011. Οι εκδότες που μέχρι τώρα έδειχναν κατανόηση προειδοποιούν ότι πολύ σύντομα θα διακόψουν την πρόσβαση.

ΕΣ. Ποιά είναι τα μελλοντικά σχέδιά σας και οι στόχοι σας μετά την επιτυχία, αλλά δύσκολη πορεία της Κοινοπραξίας;

Κ.Ξ-Δ.:

Με τις παρούσες συνθήκες ο μοναδικός μας στόχος είναι η εξασφάλιση της χρηματοδότησης για τις ηλεκτρονικές πηγές του HEAL-Link. Η διακοπή της θα έχει τραγικές συνέπειες για την ακαδημαϊκή και την ερευνητική κοινότητα. Τα άλλα σχέδια μπορούν να περιμένουν καλύτερες μέρες.

ΕΣ. Μέχρι σήμερα διαδανεισμός μεταξύ βιβλιοθηκών για άρθρα περιοδικών γίνεται μέσω του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών. Ο κατάλογος αυτός περιέχει περιοδικά σε έντυπη μορφή. Σκέφτεστε στο μέλλον να ενοποιηθούν οι δύο υπηρεσίες των δύο διαφορετικών φορέων για καλύτερη εξυπηρέτηση των χρηστών, αλλά και των βιβλιοθηκών;

Κ.Ξ-Δ.:

Από τις συμβάσεις μας έχουμε δικαίωμα για διαδανεισμό μόνο σε δημόσιους ή χρηματοδοτούμενους από το δημόσιο οργανισμούς, εφόσον δεν είναι μέλη του ΣΕΑΒ. Το γεγονός αυτό θα περιέπλεκε τους όρους που διέπουν λειτουργία του δικτύου Ερμής. Στις άμεσες προθέσεις μας είναι (εφόσον εξακολουθήσει η χρηματοδότηση του HEAL-Link) η δημιουργία μιας υπηρεσίας στα πλαίσια της ιστοσελίδας του HEAL-Link για την εξυπηρέτηση μέσω διαδανεισμού των δημοσίων οργανισμών που θέλουν, αλλά δεν μπορούν λόγω των περιορισμένων οικονομικών δυνατοτήτων τους να αποκτήσουν πρόσβαση στο ηλεκτρονικό υλικό του HEAL-Link.

ΕΣ. Κυρία Ξενίδου-Δέρβου, ευχαριστούμε για τον χρόνο σας και για όσα διευκρινιστικά μας αναφέρατε για το μοναδικό στην Ελλάδα έργο που επιτελεί ο ΣΕΑΒ και ευχόμαστε να μεσουρανήτε στο χώρο των βιβλιοθηκών και στο μέλλον;

Κ.Ξ-Δ.:

Και εγώ εύχομαι και ελπίζω ότι ο HEAL-Link θα μπορέσει να συνεχίσει τις υπηρεσίες του στην ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα της Ελλάδας και στο μέλλον.